SINCRONIE ȘI DIACRONIE ÎN TERMINOLOGIE. PUNCTE DE VEDERE ȘI MODALITĂȚI DE INTERPRETARE ȘI DE ANALIZĂ

ANGELA BIDU-VRĂNCEANU
Universitatea din Bucureşti

1. Pornim de la premisa interpretării interdisciplinare a **terminologiei**, constituită prin contribuția adusă de analizele descriptive efectuate cu metode lingvistice. Acestea din urmă se bazează pe relaţia dintre informaţiile date de *dicţionare*, confruntate cu actualizarea termenilor în *texte*. S-a urmărit inventarul care se poate stabili, frecvenţa termenilor şi variaţia lor din diferite puncte de vedere (v. Bidu-Vrănceanu 2007, 2010, (coord.) 2012), În această interpretare, observaţiile rezultate au avut un caracter cu precădere ***sincronic***. O altă categorie de cercetări s-a ocupat de originea (etimologia) termenilor, de modalitățile lor de formare, în funcţie de domeniile în care apar şi de condiţiile extralingvistice care îi impun (Ursu 1962, Chivu 1980). Acest tip de studii sunt de interes imediat pentru **diacronie.** Analizele efectuate de noi se ocupă aproape exclusiv de aspectele **sincronice** din diverse terminologii româneşti, obiectiv firesc, dată fiind necesitatea de a contribui la o comunicare specializată precisă, eficientă şi rapidă.

În acord cu determinarea extralingvistică fundamentală în orice terminologie, trebuie admisă *dinamica termenilor*, mai ales în anumite *domenii*. Se menţionează astfel că *dinamica terminologică* este prezentată în corelaţie cu diferite cauze (v. Kacpzak 2011: 355–360). Formele de manifestare pot varia, într-o perioadă de formare, de exemplu, fiind de interes sinonimia termenilor (id.: 359). Din altă perspectivă, evoluţia termenilor pe domenii poate oferi informaţii extralingvistice complexe (ibid.: 363). Asemenea studii premerg analizele **diacronice** propriu-zise (v. Bidu-Vrănceanu 2010, Toma 2010).

Simpla şi succinta menţionare a aspectelor subliniate anterior arată caracterul complex al conceptelor de **sincronie** şi **diacronie**, aplicate în terminologie. Așa se explică de ce unii autori (de exemplu, Baldinger 1973: 499–506) au considerat necesară precizarea teoretică a acestor concepte (v. la 2). În acelaşi timp, analiza unor exemple din româna actuală susţine nu numai complexitatea acestor concepte, ci şi necesitatea diversificării analizei lor (v. la 3).

2. Distincţia dintre **sincronie** şi **diacronie** a fost considerată o contribuţie modernă a lingvisticii de la F. de Saussure încoace. Ulterior, diverşi lingvişti (de exemplu, Coseriu, Baldinger 1973) au reluat discuţiile dintr-o perspectivă mai complexă, admiţând situaţii intermediare. E. Coseriu propune sintagma **diacronie actuală** pentru a desemna, de fapt, *dinamica lexico-semantică*, admisă de toţi lingviştii. Fenomenul este circular în etapa actuală, rezultat din mişcarea de du-te-vino dintre *lexicul specializat* şi *cel comun*. Aspectele antrenate de această mişcare vizează în numeroase cazuri probleme ale *neologismelor* în limba română

BDD-V2336 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:55:43 UTC)

actuală, ca formă importantă de dinamică (Stoichiţoiu-Ichim 2006, 2015). Această interpretare susţine din punct de vedere aplicativ teza enunţată la modul general de Baldinger (1973) privind caracterul complex al **sincroniei**, pentru care propune denumiri transparente, precum **sincronie în evoluţie**, **sincronie diacronică** sau **diacronie scurtă.**

Interesul pentru aspectele diacronice din terminologii sunt evidente în studii relativ recente şi, mai ales, în anumite domenii (v. Bidu-Vrănceanu 2010, Toma 2010). Din altă perspectivă, ţinând seama de relaţia dintre *dicţionare* şi *texte*, o serie de exemple din româna actuală conduc la noi distincţii în **diacronia scurtă** sau în **diacronia actuală** şi, mai ales, pot sugera criterii obiective de interpretare pentru forme evolutive diferite. În acelaşi timp, unele exemple din româna actuală precum A DEZAMORSA înregistrează în deceniile de după 1990 mai multe etape de utilizare. Astfel, sensul nou dezvoltat după 1990 de „a face un conflict să nu mai aibă loc" apare mai întâi în texte din presă. Frecvenţa lui remarcabilă şi stabilă face ca ultimele ediţii ale dicţionarelor româneşti (DEX, DEXI) să înregistreze acest sens secundar, extins şi în alte contexte.

Alteori, perioada de impunere în limba română considerată contemporană presupune mai multe decenii, cum este cazul termenului ARTĂ, care în dicţionarele de la sfârşitul secolului al XIX-lea are numai sensul general de „pricepere într-un anumit domeniu". În prima parte a secolului al XX-lea, se dezvoltă sintagma *arte frumoase* (cu referire la pictură, sculptură ş.a.), sens pe care îl păstrează româna actuală, utilizat independent de determinanţi şi pentru care dicţionarele dau o definiţie specializată independentă. În cazul acestui exemplu se produce o evoluţie, sensul specializat (sintagmatic şi paradigmatic) putând fi considerat o schimbare. Exemplul confirmă însă că o **diacronie scurtă** poate suferi *subperiodizări.*

Pe parcursul aceleiaşi perioade relativ mai lungi a diacroniei scurte se poate constata o evoluţie ilustrativă şi în dezvoltarea de subdomenii şi domenii cu terminologii specializate (v. Bidu-Vrănceanu 2010, (coord.) 2012, Toma 2010, 2012). Dezvoltarea domeniilor specializate se poate corela cu tendinţe determinate şi distincte. Astfel, la sfârşitul secolului al XIX-lea, s-a constatat tendinţa de *specializare*, iar la sfârşitul secolului al XX-lea şi începutul secolului al XXI-lea se remarcă tendinţa de *hiperspecializar*e în domenii, care la sfârşitul secolului al XIX-lea abia se constituiau, precum de la *agronomie* la *pedologie* (v. Bidu-Vrănceanu 2010, (coord.) 2012). Astfel **diacronia scurtă** în forma ei strict **actuală** este o formă care susţine o echivalenţă cu **sincronia**, înţeleasă complex (v. Baldinger 1973).

Un alt exemplu – ABSORBŢIE – ilustrează complexitatea **sincroniei** care se dezvoltă sub ochii noştri. Termenul este un neologism care, la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea (DA 1913, Resmeriţă 1924), apare specializat ştiinţific, cu referire la fiziologie şi fizică. În plus, în textele ultimelor decenii din politică, economie şi mass-media este utilizat cu sensul specializat neînregistrat de dicţionare „a primi şi a utiliza fonduri europene", sens care multiplică statul de neologism, fiind, mai precis, un *neologism semantic*. Utilizarea este oarecum circumscrisă contextual, de la contexte mai largi la sintagme specializate *rată de absorbţie*, *absorbţia fondurilor europene* ş.a. Acest sens, în funcţie de diverşi factori extralingvistici ulteriori, este posibil să nu beneficieze de parametrul lexicografic niciodată.

Exemplele date arată complexitatea **sincroniei** înţeleasă ca **diacronie actuală** sau **diacronie scurtă.** Relaţia dintre *dicţionare* şi *texte* este decisivă în această interpretare, *neologia* fiind iniţial condiţionată de texte, iar parametrul lexicografic reprezintă confirmarea *schimbării semantice.* În corelaţie cu motivarea extralingvistică, analiza lingvistică poate discerne fenomenele evolutive în mişcare şi poate contribui la precizări conceptuale.

BDD-V2336 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:55:43 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Baldinger, Kurt, 1973, „À propos de l'influence de la langue sur la pensée. Étymologie populaire et changement sémantique parallèle", *Revue de linguistique romane* XXXVII, p. 241–273.

Bidu-Vrănceanu, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mişcare,* Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), 2010, *Terminologie şi terminologii*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), 2012, *Terminologie şi terminologii II*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Chivu, Gh., 1980, „Stilul celor mai vechi texte ştiinţifice româneşti", *Limba română*, 1, p. 11–122.

DA – *Dicţionarul limbii române*, sub conducerea lui Sextil Puşcariu, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp. şi C. Sfetea, 1913 ş.u.

Desmet, Isabel, 2011, „Variabilité et variation en terminologie et langues spécialisées: discours, textes et contextes", în Daniel Blampain, Philippe Thoiron, Marc Van Campenhoudt (eds.), *Mots, termes et contextes*, Paris, Editions des archives contemporains, p. 235–247.

Dury, Pascaline, Aurélie Picton, 2009, „Terminologie et diachronie : vers une réconciliation théorique et méthodologique", în John Humbley (ed.), *Terminologie, orientations actuelles, Revue Française de Linguistique Appliquée,* XIV, 2, p. 31–41.

Kacprzak, Alicja, 2011, „Diversité technolectale en diachronie, le cas de quelques termes medicaux français", în *Passeurs de mots, passeurs d'espoir – lexicologie, terminologie et traduction*, Agence de francophonie, Paris.

Resmeriţă, Alexandru, 1924, *Dicţionarul etimologico-semantic al limbei române*, Craiova, Institutul de Editură „Ramuri".

Sader Feghali, Lina, 2006, „La presse vue a travers Neoscope quand les contextes mediatiques sont mis au service de la neologie", în Daniel Blampain, Philippe Thoiron, Marc Van Campenhoudt (eds.), *Mots, termes, et contextes,* Paris, Agence Universitaires de Francophonie, p. 525–534.

Stoichiţoiu-Ichim, Adriana, 2006, *Creativitate lexicală în româna actuală*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Stoichiţoiu-Ichim, Adriana, 2015, „Variaţie terminologică în domeniul turismului", în Rodica Zafiu, Claudia Ene (eds.), *Variaţia lingvistică. Probleme actuale*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 293–302.

Toma, Alice, 2010, „Variaţia diacronică în terminologie", în Bidu-Vrănceanu (ed.): 73–95.

Ursu, N. A., 1962, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

SYNCHRONY AND DIACHRONY IN TERMINOLOGY. POINTS OF VIEW AND METHODS OF INTERPRETATION AND ANALYSIS

(*Abstract*)

In this short contribution, the author exemplifies the complexity of synchronic analysis, interpreted as present-day diachrony. For this interpretation, the relation between dictionaries and texts is essential, as neology is conditioned by texts, and inclusion in dictionaries is a testimony of semantic change.

BDD-V2336 © 2016 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 23:55:43 UTC)